

Irodalmi dolgozatok. Írta *Ferenczy József*. Budapest, 1899. Hornyanszky Viktor kiadása. Ára?

Ferenczy József könyve három szakaszból áll. Az első öt irodalmi cikket foglal magában, a második három hosszabb könyvismerteté- sen kívül egy csomó rövidebbet, az utolsó a közoktatás körébe vágó dolgozatokat. A Magyar Pædagogióban, azt hisszük, nem volna helyén való az első két szakasszal részletesebben foglalkozni, mert p. o. «Jókai mint hírlapíró» vagy «Komócsy József» már tárgyuknál fogva sem tartoznak reánk, emlékbeszédek pedig — a másik három cikkely — már fölfogásuknál és hangjuknál fogva nem szolgálják a közoktatás ügyét. A második szakasról is bátran hallgathatunk, bírálatoknak, már egyszer megjelent bírálatoknak ismertetése is kívül esik folyóiratunk körén.

Az oktatásügyi cikkelyek szintén napvilágot láttak már vagy oktatásügyi szaklapokban, vagy napilapokban (Nemzet) s az utóbbi húsz esztendőben föltett fontosabb kérdések közül tárgyalnak egynehányat, — egy közülük folyóiratunk 1893-iki évfolyamában (*A felnőttek oktatása s a népies irodalom*). Így erről sem szólhatunk, a többi pedig kevés kivétellel valóban nem egyéb, mint ujságcikkely a szó igazi érdekében. Cikkelyek, a melyeknek a maguk idejében megvolt a jogosultságuk, tájékoztatták a nagy közönséget, fölhívták figyelmét egy-egy pædagogiai kérdésre s ha más czélt nem tűztek maguk elé, ezt a céljukat el is érték. Ma már érdeküket teljesen elvesztették, különösen szakember előtt, mert ugyan mi hasznát látjuk, ha elolvassuk Ferenczy könyvében a reálisoklai utasítások száraz kivonatát (*Reálisokláiokról*), a melyhez a szerző egy helyeslő vagy bíráló megjegyzést sem fűz? Vagy mi értelme van mai nap az olyan könyvismertetéseknek, melyek megint csak kiveszik a bírált könyv vagy cikk tartalmát, a nélkül hogy a cikkíró hatalmas tévedéseit egy szóval is említénék, mint p. o. Hunfalvy Pál Nyelvtudomány és nyelvtanítás című könyvének bíráta. Hunfalvy ebben a munkájában, mely már akkor is elavult, mikor megjelent, hevesen megtámadja a középiskolai nyelvtanításnak azt a új irányát, mely magyarban (*Simonyi Zsigmond*) és latinban (Bartal-Malmosi) szakítva a szokásos mechanikus formalizmussal, az egész tanítást tudományos alapra állítja, kiindulván a mondatból, mint minden értelmes beszéd alapjából s a latinban a tőrendszer szerint tanítja a főnevek és igék ragozását. Hogy ezelőtt tizennégy évvel, mikor Ferenczy a cikkelyét írta, még nem ütközött meg Hunfalvynak ilyen kijelentésein «a nyelvtanítás mondattani alapon pædagogiai vétség», azt még valahogyan értjük, de hogy ma, 15 évvel azután, még mindég nincs erre bíráló szava, noha ma már majd mindenütt így tanítjuk a nyelvtant, azt semmiképen sem tudjuk megmagyarázni. Azon a szélmalom-harczon sem akad meg, melyet Hunfalvyék

a praesens imperfectum, praeteritum imperfectum stb. elnevezések ellen vittak, ő sem tudja tehát fölfogni Hunfalvyval egyetemben, hogyan magyarázza meg a tanító tanítványainak a praeteritum perfectumot s nem jut eszébe megkérdezni, ugyan hogyan magyarázza meg Hunfalvy a plusquam perfectumot, mely állítólag több mint múlt!

Egyáltalán úgy látszik, Ferenczy az ismertetések és bírálatok közé válaszfalat állít s ismertetéseiben minden kritika nélkül terjeszti olvasói elé azokat a gondolatokat, melyeket az ismertetendő könyvben talál. Öreg János Tapasztalati Lélektanát nem egész másfél oldalon ismerteti s ezen a másfél oldalon igen különféle állítások kerülnek össze: «A szerző szívesen alapítja fejtegetéseit pathologiai és *phrenologiai* hypothesisekre». Ha a könyv csakugyan megteszi ezt — nem ismerem magát a megbírált munkát — akkor Ferenczynek föl kellett volna emelnie ellene tiltakozó szavát, vagy maga Ferenczy nem tudja, hogy ide phrenologia helyett physiologiát kellett volna tennie. Továbbá: «Szerző az érzetet *obiectivnek* (!) magyarázza, a szenvedélyt absolute kártékonynak tartja, de a jellemet helyesen az akarat saját művének állítja». És mindezt a bíráló elfogadja, mindezt helyesli! Itt már csakugyan igaznak ismerjük előljáró beszéde szavait «Sokat és sokfélét írtam . . . de mindég érezvén a tanulásnak szükségét, sokfélét kellett írnom, hogy sokfélét tanuljak».

A többi pædagogiai cikkelyre ráillik, a mit föntebb mondtam. Egyike-másika nagyon tág körű s ezért általánosságokban mozog, nem más, mint közönségesen ismert frázisoknak értelmes összefüggő rendje (*Család és iskola*, Az iskolai túlterhelésről, Iskolai tankönyvek, *Az iskola feladata* — ez utóbbi beszéd iskolai ünnepségen), van olyan is, a mely egyszerűen *ujság*hír, mint p. o. az *Iskolai tanszerek gyártása*, némelyik végre annyira magán viseli az actualitás bélyegét, hogy a kötetből okvetetlen ki kellett volna maradnia. Itt van p. o. *Az iskolai zászlóaljokról* szóló. A 80-as években fölmerült az a szerencsétlen gondolat, hogy a középiskolákat katonai előkészítő iskolául szervezzék s ifjúsági zászlóaljakat alkossanak. Abban az időben nagy vita indult meg e kérdésben s Ferenczy a Tanáregyesületi Közlöny hasábjain erősen küzdött e terv ellen. Szerencsére a terv csak terv maradt, egy pár év mulva teljesen megfeledeztek róla, s a mai nemzedék előtt szinte komikusnak tűnik föl. Mi szükség volt ezt a polemikus irányú cikkelyt megóvni az elfeledéstől az által, hogy könyvébe fölvette; ma már az egész harc afféle furcsa háborúhoz hasonlít.

Egy-két darabban találunk csak megszívlelendő gondolatot. Ilyen «A jelen kor szépirodalma középiskoláinkban», melylyel ugyan a földolokban nem értünk egyet, mivel azt kívánja, hogy az irodalmi tanítás keretébe vonjuk bele a legujabb irodalmat is. Nem érthetünk egyet, mert igazságtalanok lennénk maguk az írók iránt, kiknek legnagyobb része

még csak fejlődésben van, s ha munkásságuk megítélésénél csak eddig megjelent műveiket tekintjük, nem lesz igaz a kép, a mit tanítványainknak róluk festünk, de másrészt nem is ítélnéjük meg a kellő higgadsággal és elfogulatlansággal annak a kornak az irodalmát, a melyben élünk. Ferenczy azonban, nagyon helyesen, más módot is ajánl a jelen kor irodalmának ismertetésére, midőn azt másrészt az önképzőkörökre is bizza. Itt természetesen szigorú őrizettel, nézetem szerint, helyén való.

A másik tanulságos cikkely közművelődésünkről szól. Azt a mozgalmat ismerteti meleg hangon, a mely University extension néven a tudomány terjesztését tűzte ki céljául s a külföldi hasonló vállalatok ismertetésével iparkodik a mi közönségünkben is hangulatot kelteni ezen vállalkozás iránt, mely nagyon is rászolgál a pártolásra.

Cikkelyeinek sajtó alá rendezésénél ajánlottuk volna, hogy igyekezzenek az ilyenféle ellenmondásokat elsimítani, *«nekünk a haza védelmére lelkes katonát az iskolában kell nevelnünk»* 267. lap és *«a középiskola nem nevelhet katonákat»* 280. l., vagy *«Az iskola intellektuális képzést nyújt a gyermeknek, a család körében fejlődik a gyermek gyakorlati érzéke»* 293. l. és *«az iskola egyenesen gyakorlati elveknek is hódol.»*

Ennél nagyobb hibának tartjuk azonban, hogy az ismertetett cikkekben sehohsem látjuk azt az író-t, a ki a közélet és iskola jelenségeit magasabb szempontból tekinti, hiába keresünk mélyreható gondolatot, eredeti fölfogást: e nélkül pedig meddő dolog összegyűjteni a szétszórtan megjelent cikkelyeket.

CS. E.

Népiskolai földrajz. Honismertetés a IV. osztály számára. A miniszteri tanterv utasítása szerint és módszertani kezelés alapján írta Záray Ödön aradi igazgató-tanító. Javított s részben átdolgozott tizenharmadik kiadás. Aradon, 1898. Kiadja Gyulay István. (A vallás- és közokt. magyar kir. minisztériumtól engedélyezett tankönyv). 8.-r. Papírkötés. Ára 30 kr.

Megvallom, hogy e könyvet nem fontossága, hanem inkább a véletlen vetette elé, hogy foglalkozzam vele néhány sorban. Épen most küldték bé a Magyar Pædagogióhoz; átlapoztam, hogy lássam, minő táplálékkal tartják elemi iskolás gyermekeink ezreit a tankönyvírók. Hiszen ez a könyv csakugyan ezer- és ezerszámra fogy, hamár tizenharmadik kiadása a mostani; s a tökéletességnek is mekkora fokára juthatott, ha még most, tizenharmadszor is javították! A könyvhöz volt melékelve egy lapnyi nyomtatvány is: *«Részlet a miniszteri hivatalos bírálatból. (Tudomás végett!)»*. Ez is azzal kezd: *«Záray Ödön tankönyve sok tekintetben igen előnyösen különbözik más hasonló tankönyvtől.*